

J. G. Heinsch del.

**P. Fridericus Bridelius, Boëmus AltoMautensis Soc. Iesu
 Orientalem Boëmix partem in pluribus ejus Districtibus
 annis plusquam 20. percurans, ab hæresum reliquijs &
 freibz purgabat. Non modò rusticorum, sed & Nobilium men-
 sas sale Apostolico condire; et ab His cum fame ac siti sur-
 gere piâ fraude solitus; solo animarum fructu satur. Obijt 15. Octob.
 1600. cum alijs tribus in obsequio pestiferorâ Kutt'enbergâ in Boëmia.**

Obr. 1: Johann Georg Heinsch: F. Bridelius (návrh ilustrace, kresba perem lavírovaná tuší, 1694, Národní galerie v Praze, inv. č. K 40 360)

(0)
Úvod

Náffe powołáni geft/ rozličná mijftá prochazeti/
 a żywot wefti w které koli Swěta tohoto Kragině/
 kdežby wěťflý naděge/ rozmnoženij Ctj a Chwalý Božij/
 a k pmožení Duffi lidfkých byti fe wkazowala.¹

Stůl někdo pokryl potrhaným ubrusem, a zatímco na vzdálenější straně jeden muž podává nad mísou džbán a druhý drží v ruce nůž, zatímco žena v okně zkoumavě pozoruje situaci a zatímco jeden z chlapců v popředí poklekl a sepal ruce, jezuita s krucifixem a růžencem v levé ruce a pravíci výmluvně ukazující na Ukřižovaného upírá svůj pohled na muže sedící u jídlu. Muži mají před sebou na stole onu mísu a velký bochník chleba, jezuita nevelké knížky. Johann Georg Heinsch tak na známé kresbě tuší v souboru návrhů ilustrací ke kolekci vzorových řadových biografii z pera dvojnásobného představeného České provincie Matěje Tannera *Societas Jesu apostolorum imitatrix* (1694)² zpodobil jezuitu Friderika Bridelia v rozhovoru s vesničany.³

Tento řeholník se stal mezi jezuitu českého 17. století symbolickou postavou: v zažitém stereotypu je to »básník«, znovuobjevený a rehabilitovaný ve 20. století, stejně jako je třeba jeho řadový druh Bohuslaus Balbinus »historik«. Jakkoliv bychom si teď Heinschových obrázků rádi prohlédli více, i ty méně často reprodukované, zůstaneme jen u tohoto příkladu. Postačí nám k relativizaci našich představ o tom, že jezuita 17. století se věnoval »literatuře« nebo »historiografii«, jako to dělá dnešní spisovatel nebo profesionální historik. Tato kniha je věnována jezuitům autorům gramatik — a mohlo by se zdát, že jde o jezuitu »jazykovědce«. Ale pohledme na téměř holohlavého

*Finis
 Societatis*

¹ *Prawidlo*, s. 4.

² Martin Svatoš (1995: 303–304) připomíná, že Brideliův portrét a medailon se do Tannerovy knihy nakonec nedostal, rytina podle kresby však provedena byla.

³ Srov. ŠRONĚK 2006: 63.

Bridelia v Heinschově podání: je zachycen na misií jako *conversator*, a jak zdůrazňuje latinský nápis pod kresbou, »básník« byl na misiích déle než dvacet let. Víme o něm dále, že pracoval jako prefekt tiskárny⁴ (snad proto ty knížky před ním? — nebo jsou to jeho vlastní texty, nějaké *missionum libelli*?), že zemřel při péči o nemocné jako *victima caritatis*, oběť z lásky za morové epidemie roku 1680 v Kutné Hoře. U Antonína Škarky můžeme poznávat jeho literární dílo nebo číst jeho »básnické dílo« v edici Milana Kopeckého.⁵ Nicméně Heinschův obrázek i vhled do historie nám napovídají, že tyto činnosti a události nelze neproblematicky vytrhnout z jejich starých souvislostí a zařadit do našich kategorií. Jezuité českého 17. století si až na výjimky nevybírali profese, jako se dnes studenti rozhodují podle svých zájmů o oboru studia. Byli formováni na jednotném základě a poté bylo spíš na představených, aby rozpoznali jejich *talenta*, hřivny, které mají zužitkovat nejen pro své vlastní naplnění (včetně vlastní spásy a dokonalosti své duše), nýbrž v rámci zaměření celého řádu v úsilí »wo Spafenij a dokonaloft« bližních, jak definuje »Cýl a konec tohoto Towaryšftwa« (*finis Societatis*) sumář řádových *Konstitucí*.⁶ Osobní vlohy pak vedly na studia, do pastorační praxe nebo k jiným úkolům. V případě Brideliové na něco podobného kdysi upozornil svými pochybnostmi o vytrhávání »básnického díla« (v poromantickém slova smyslu) z písňových (a notami opatřených) souborů, z hodiněk a katechetických příruček Martin C. Putna.⁷

Naši autoři gramatik byli také především jezuiti své doby, také byli vysíláni na misie, také hodnoceni představenými, k čemu se nejvíce hodí. Gramatiky přesto nepsali jen jako slepí vykonavatelé vůle představených: jako u jiné jezuitské činnosti se i přes řádový důraz na poslušnost — připomeňme maximum o poslušnosti mající kořeny ve spiritualitě egyptských pouštních otců: *perinde ac si cadaver essent*, »jako by byli mrtvola«⁸ — střetávala uvážlivost a zkoumání duchů ze strany představených s úsudkem a rozlišováním budoucích cest ze

⁴ Srov. KOLDOVÁ 2005: 9.

⁵ Srov. ŠKARKA 1969; BRIDEL, *Básnické dílo*.

⁶ Summarium Constitutionum 2 (*Institutum Societatis Iesu III*, s. 5); Hostovininův překlad: *Prawidlo*, s. 3.

⁷ PUTNA 1994. V poslední době brideliiovskému bádání v tomto směru přibývá rozměrů, jak ukazuje sborník z brideliiovské konference v Kutné Hoře (ŠKARPOVÁ 2010).

⁸ Constitutiones, pars VI, caput I (*Institutum Societatis Iesu II*, s. 94).